

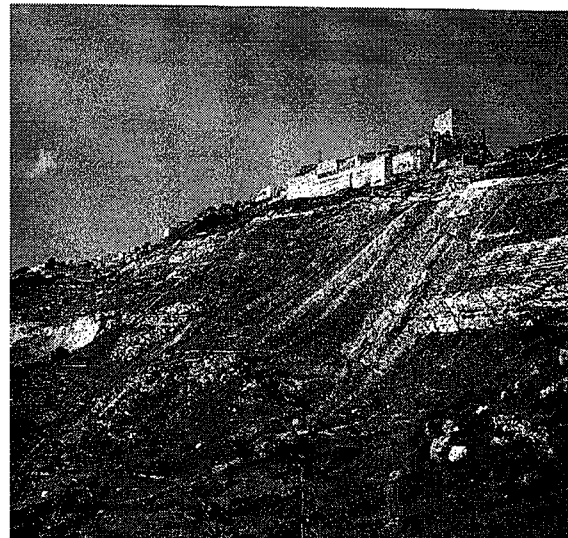
מכללת הרצוג-גוש עציון

ימי עיון בתנ"ך

קייץ תשע"א

ב"ה

המערכה כנגד מישע – תמרון וקרבות שריון בעולם העתיק (מל"ב ג') / יוסי אליצור

קיר חרשת (פאראפ)

- (1) מל"ב ג':** כז וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יְמַלְךְ תַּחֲתָיו, וַיַּעֲלֵהוּ עִלָּה עַל הַחֲמָה, וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל, וַיִּסְעוּ מֵעֲלָיו וַיָּשָׁבוּ, לְאֶרֶץ
- (2) עמוס ב':** א כה אָמַר ה', עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי מוֹאָב וְעַל אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ. עַל שָׂרְפוֹ עֲצָמוֹת מֶלֶךְ אֲדוֹם לְשִׂיד. ב וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ בְּמוֹאָב, וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת הַקְּרִיּוֹת; וּמַת בְּשָׂאוֹן מוֹאָב, בְּתַרוּעָה בְּקוֹל שׁוֹפָר. ג וְהִכְרַתִּי שׁוֹפֵט, מִקְרָבָה; וְכָל שְׂרִיף אֶהְרוֹג עִמּוֹ, אָמַר ה'
- (3) רש"י (מל"ב, שם):**

'ויקח את בנו הבכור' - בפסיקתא דפרשת שקלים [ראה ציטוט להלן] נדרש, ששאל את עבדיו: מה טיבה של אומה זו שנעשה להם נסים כאלה? אמרו לו: אביהם אברהם בן יחיד היה לו, אמר לו הקב"ה הקריבהו לפני, ורצה להקריבו להקב"ה. אמר להם: אף אני בן בכור יש לי אלך ואקריבנו לעבודה זרה!

'על החמה' - חסר וא"ו - שהיה עובד לחמה. 'ויהי קצף גדול' - שנוכרו עוונותיהם שאף הם עובדין לעבודה זרה ואינן ראויין לנס.

4 פסיקתא פרשת שקלים (מהד' בובר עמ' יג):

ר' נחוניא בן הקנה אומר: 'צדקה תרומם גוי' – אלו שישאל, 'יחסד לאומים חטאת' – חסד שאומות העולם עושין, חטאת לישראל. ממי אתה למד? ממישע מלך מואב, שנאמר: 'ומישע מלך מואב היה נוקד'. מהו 'ינוקד'? רועה. 'והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אלים צמרי'. מהו 'אלים צמרי'? ר' אבא בר כהנא אמר: פרובטיא (ביוונית: צאן של כבשים). מה עשה? כנס כל איצטרולוגין (ביוונית: חוזי כוכבים) שלו, אמר להון: לית אתון אמרין, דאתון עבדין קרבא (מלחמה) עם כל אומייתא ונצח להון, ואלין יהודאי נצחין לוי? אמרין ליה: בזכות חד סב, הוא עבד להון. אמר להון: ומאן הוא סבא? אמרין ליה: אברהם. אמר להון: ומה עסקיה? א"ל חד: בר יחידיאי אתיהיב ליה למאה שנין [וקרביה]. אמר ליה: וקרביה [לגמרי]? אמרין ליה: לא! אמר להו: ואין דלא קרביה [לגמרי] מתעביד להון נסין, אילו קרביה [לגמרי] על אחת כמה וכמה. וכדו בר יחידי אית ליה לההוא גברא דעתיד למלוך תחותוי, אזיל ומקריב ליה, דדילמא מתעביד ליה נסין. הה"ד: 'ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה'. 'על החמה' כתיב - מלמד שהיה משתחוה לחמה. מה כתיב תמן? 'ויהי קצף גדול על ישראל'. אמר הקב"ה לישראל: בני, אומות העולם אינן מכירין כוחי ומורדין בי, אבל אתם מכירין כוחי ומורדין בי. א"ר מני: אלמלא זכות אשתו של עובדיה כבר היו ישראל מכולין באותה שעה. מאי טעמא? יואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע וגו'.

5 קדמוניות היהודים (ספר ט, ג', ב; מהד' אברהם שליט, עמ' 317):

ומלך המואבים שנמצא במצוקת המצור וראה שהעיר נתונה בסכנת כיבוש בכוח, הגיח בתנופה עם שבע מאות איש להבקיע לו דרך בתוך מחנה האויב, במקום שחשב כי המשמרות יתנום לעבור. אולם אם כי ניסה להימלט לא הצליח, כי נתקל במקום ששמרו עליו יפה. וחזר העירה ועשה מעשה של יאוש ומצוקה נוראה, כי העלה את בנו בכורו, שעתיד היה למלוך אחריו, על החומה, עד שנראה לעיני כל האויבים. והקריבו עולה לאלוהיו. משראוהו המלכים בכך ריחמו עליו בשל מצוקתו, ומתוך רגש רחמי אנוש הסירו את המצור וחזרו איש לארצו.

6 רלב"ג (מל"ב, שם):

...וכבר היו טובבים הקלעים ומכים אותה. והנה היה שם מלך מואב, וכראותו כי חזק ממנו דבר המלחמה, לקח אתו שבע מאות איש שולף חרב להבקיע אל מלך אדום, ולא יכולו. אז לקח במחנה מלך אדום (את) בנו הבכור של מלך אדום אשר ימלוך תחתיו והעלהו עולה על החומה. ר"ל: ששרף אותו, כאמרו: 'על שרפו עצמות מלך אדום לשיד'.

7 רד"ק (מל"ב שם):

'ויקח את בנו הבכור' – פירש אדוני אבי ז"ל, כי בן מלך אדום הראוי למלוך תחתיו, היה ברשות מלך מואב, ומפני זה בא עם שני המלכים, כי חשב להוציא בעזרתם בנו מתחת יד מלך מואב. וכשחשב מלך מואב להבקיע אל מלך אדום ולא יכול, לקח בקצפו את בן מלך אדום והעלהו אל החומה, ושרפו לעיני אביו. וזהו 'ויעלהו עולה' – ששרפו כמו ששורפין העולה. 'ויהי קצף גדול על ישראל' – ממלך אדום, כי חשב כי בעזרתם יוציא בנו מתחת יד מלך מואב. וזהו שאמר הכתוב (עמוס ב', א): 'על שרפו עצמות מלך אדום לשיד'. ורבי אחי רבי משה פירש, כי כאשר חשב מלך מואב להבקיע אל מלך אדום, אז לקח בנו באותה מלחמה, חטפו מהם והעלהו לחומה, ושרפו לעיני אביו. 'ויהי קצף גדול על ישראל' – ממלך אדום, שלא עזרוהו להציל מידם.

8 אברבנאל (מל"ב שם):

ויקח את בנו הבכור' – ר"ל: שלקח מלך מואב בנו של מלך אדום הבכור שהיה עתיד למלוך אחריו, כי לא יכול לגעת במלך אדום וללקחו, אבל לקח בנו. וכדי להינקם ממלך אדום העלה את בנו אשר לכד עולה על החומה... ובזה מלך אדום נתמלא קצף על ישראל, אם בעבור שלא עזרוהו להציל ולמלט את בנו, ואם לפי שבעבורם באה לו הרעה ההיא...

או שיהיה פירושו בזה שהיה מזה קצף גדול על ישראל, שבני ישראל קצפו מאוד ויחר אפם על בנו של מלך אדום שבא בעזרתם... ובקצפם עלו מעל העיר ושבו לארצם.

9 מלבי"ם (מל"ב שם):

וראה מלך מואב שהיה בפנים כי לא יוכל לנצח מן החומה כי חזקה המלחמה ושייכבשו החומה. ולכן לקח ושולף חרב (כי מן החומה לחמו בחצים וקשת) ורצה להבקיע אל מלך אדום, שמלך אדום ומחנהו עמד בצד אחד והיה חלוש נגדו, ורצה להבקיע לתפוס את המלך עצמו, ולא יכלו לתופשו, רק תפסו בנו הבכור, ולקחהו ויעלהו וישרפהו על החומה לנקום ממלך אדום. (ועל זה אמר: 'על שלושה פשעי מואב וכו' על שרפו עצמות מלך אדום לשיד). ומזה נתעורר קצף ממחנה אדום על ישראל, שחרה להם שישראל לא עזרוהו בעת נבקעו מן החומה ולתמו נגדו, שהניחוהו ללחום לבדו, ועל ידי כן לא נסעו מעליו כי נעשה קצף בין שלושת המלכים. זה לפי הפשט. ודברי חז"ל ידועים.